

Спірідонов Микола Юрійович,

аспірант кафедри філософії

Київського національного університету

будівництва і архітектури

orcid.org/0000-0002-8368-9426

nikspiridonov193@ukr.net

ДЕМОКРАТІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ЄДНІСТЬ ЗАГАЛЬНОГО ТА ОСОБЛИВОГО

Уявлення про демократію формуються на різних рівнях свідомості та в різних суспільних середовищах. Ми звикли до академічного формату розуміння демократії і концептуалізації знань про демократію, тому вважаємо таке джерело знань авторитетним і практично безальтернативним. Однак існує величезний масив уявлень про демократію, який хоч і не відповідає таким канонам наукового типу знання, як аподиктичність, верифікованість і дискурсивність, проте володіє низкою власних переваг – зокрема, є гармонійним у своїй синкретичності, комплексним і навіть більш системним, ніж наукова концептуалістика вузького профілю. В даному разі йдеться про соціокультурний формат уявлень про демократію, про її переваги та недоліки, про визначальність та неістотність різних ознак і опцій демократії.

Соціокультурна навантаженість уявлень про демократію не є категоричним антиподом і антагоністом наукового типу знань, бо значною мірою вона латентно притаманна і науковій епістемології. Але якщо для наукової сфери знань соціокультурна навантаженість є лише спорадичною і значною мірою маргіальною, то для сфери масової свідомості соціокультурних середовищ така ознака є не лише атрибутивною, а й імперативною: вона репрезентує мозаїчний симбіоз автоматизмів світосприйняття, який утворює оптичну призму бачення будь-яких явищ і процесів – зокрема, демократії.

Важливою специфічною ознакою соціокультурного формату сприйняття демократії є рутинізований статус таких уявлень: оскільки вони формуються на підставі тривалого накопичення знань із різних сфер життєдіяльності, то для носіїв цих уявлень вони є «очевидними», а значить такими, що не потребують аргументаційного забезпечення і верифікаційних процедур, які є типовими для наукового типу знання. Хоча такий тип уявлень про демократію, розуміння демократії і знань про демократію не відповідає канонам наукового знання, він не повинен ігноруватися дослідницьким середовищем – зокрема й насамперед суспільного і гуманітарного профілю.

Ключові слова: демократія, соціокультурна сфера, суспільна свідомість, смисли і значення, елементи і система, причинно-наслідкові зв'язки, загальне та особливе.

Spiridonov Mykola,

Postgraduate student of the Department of Philosophy

Kyiv National University of Construction and Architecture

orcid.org/0000-0002-8368-9426

nikspiridonov193@ukr.net

DEMOCRACY AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON: THE UNITY OF THE COMMON AND THE SPECIAL

Ideas about democracy are formed at different levels of consciousness and in different social environments. We are used to the academic format of understanding democracy and conceptualizing knowledge about democracy, so we consider this source of knowledge to be authoritative and practically irreplaceable. However, there is a huge array of ideas about democracy, which, although it does not correspond to such canons of the scientific type of knowledge as apodicticity, verifiability and discursiveness, nevertheless has a number of its own advantages – in particular, it is harmonious in its syncretism, complex and even more systematic than scientific conceptualism of a narrow profile. In this case, we are talking about the socio-cultural format of ideas about democracy, about its advantages and disadvantages, about the determinability and insignificance of various signs and options of democracy.

The socio-cultural load of ideas about democracy is not a categorical antipode and antagonist of the scientific type of knowledge, because to a large extent it is latently inherent in scientific epistemology as well. But if for the scientific field of knowledge, socio-cultural loading is only sporadic and to a large extent marginal, then for the field of mass consciousness of socio-cultural environments, such a feature is not only attributive, but also imperative: it represents a mosaic symbiosis of automatisms of world perception, which forms an optical prism of vision of any phenomena and processes – in particular, democracy.

An important specific feature of the socio-cultural format of the perception of democracy is the routinized status of such ideas: since they are formed on the basis of long-term accumulation of knowledge from various spheres of life, for the bearers of these ideas they are «obvious», which means that they do not require argumentative support and verification procedures, which are typical of the scientific type of knowledge. Although this type of ideas about democracy, understanding of democracy and knowledge about democracy does not correspond to the canons of scientific knowledge, it should not be ignored by the research environment – in particular, and primarily of a social and humanitarian profile.

Key words: democracy, socio-cultural sphere, social consciousness, meanings and meanings, elements and system, cause-and-effect relationships, general and special.

Вступ, актуальність і проблемність. Тематика демократії не може покаржитися на дефіцит уваги до себе з боку фахівців у галузі суспільних дисциплін. Ця тенденція простежується впродовж тривалого часу. Такий феномен обумовлений кількома обставинами.

По-перше, це популярність ідеї демократії на рівні як масової свідомості, так і в експертно-аналітичному середовищі: саме з демократією пов'язуються основні надії на розвиток суспільств за висхідним трендом, із підвищенням рівня добробуту країн і народів та гармонізацією всіх сфер суспільного життя.

По-друге, інтригу перманентної уваги на адресу демократії підживлює її тематична розгалуженість і змістовна багатоманітність, яка формує розлоге середовище інтерпретативної варіабельності.

По-третє, істотне значення має ієрархія значущості характерних ознак демократії. Йдеться про різнотлумачення з приводу того, які з її ознак є атрибутивними, а які – імперативними. Саме з цієї причини постійно відбувається реінтерпретація того, як коректно тлумачити рівень демократії різних прикладних кейсів і альтернатив, коли наявні одні ознаки демократії, проте відсутні інші.

Виклад матеріалу. У книзі «Психологія народів і мас» Гюстав Лебон виокремив «два типи сприйняття демократії, які окреслив як «латинське» та «англо-саксонсько-американське». У першому випадку під демократією він розумів зникнення волі та ініціативи індивіда перед волею та ініціативою спільноти (більшості), яка подана у формі держави та державної влади, що керує всіма сферами

суспільно-політичного життя. У випадку ж «англо-саксонсько-американського» застосування поняття демократії йдеться про прямо протилежне, а саме: демократія означає найбільш широкий розвиток волі індивіда і якомога відчутніше дистанціювання держави, яка отримує право керувати лише армією, поліцією та сферою дипломатичних зносин. При цьому, як зазначає Г. Лебон, не можна сказати, що одне з цих понять демократії є правильним, а друге – неправильним, оскільки йдеться про два принципово різні способи сприйняття демократії та оцінки тих чи інших її інститутів» (Скрипнюк, 2006, с. 16-17).

Ще одна концептуальна розбіжність у тлумаченні демократії стосується наявності двох парадигм демократії – «*ідентитарної*», базовий принцип якої формулюється як «*влада народу*», та «*конкурентної*», вихідною ідеєю якої є «*влада зі згоди народу*». Обидві концепції були визначені як достатньо обгрунтовані. І це при тому, що перелік їхніх принципів було подано у вигляді протилежностей. До принципів теорії демократії в *ідентитарній теорії* належать такі: ідентичність як тих, хто править, так і тих, ким правлять; плєбісцит; імперативний мандат; заперечення інтересів меншостей; гомогенна воля народу; єдине та об'єктивне суспільне благо (апріорі); *орієнтація на ціль та результат*. *Конкурентна теорія демократії* ґрунтується на наявності представництва; парламентаризму; вільного мандата; легітимного плюралізму; конкуренції; різноманітних груп, інтересів, *суспільного блага як результату компромісу* (апостеріорі); орієнтацію насамперед на

правила політичної гри» (Скрипнюк, 2006, с. 17).

У книзі «Демократія та незгода» Емі Гутман і Денніс Томпсон наполягають, що інструмент дорадчої демократії може забезпечити порозуміння з приводу найскладніших, найбільш резонансних і неоднозначних проблемних кейсів сучасності (Gutmann A., Thompson D. F., 1998). Терміном «дорадча демократія» позначається спосіб прийняття рішень, що надає перевагу дебатам та діалогам (на противагу звичайному опитуванню чи голосуванню) як оптимальному засобу прийняття демократичних і водночас компетентних рішень.

Цінність такого суспільного порозуміння обумовлена насамперед способом його отримання – не за рахунок жорстких регламентацій і нормативістики, нав'язаної «згори», а внаслідок транспарентного суспільного полілогу і визначеності «знизу», на підставі зважування різних альтернатив і усвідомлення переваг конкретного вибору. Проте, слід зазначити, що в багатьох випадках прийняття демократичних і водночас компетентних рішень (тобто розгортання подій за сценарієм дорадчої демократії) залишається на рівні нездійсненої мрії – і причиною цього здебільшого є якраз кричущий дефіцит обговорення на рівні як багатоманітних суспільно-політичних практик, так і їх теоретико-концептуального супроводу.

Принагідно зазначимо, що концептуальна модель дорадчої демократії протистоїть як процесуальній демократії, яка наполягає на процесуальних засобах усунення розбіжностей, так і конституційній демократії, яка наполягає на певній ієрархії прав, що мають пріоритет над демократичним процесом. Відповідно до дорадчої демократії, жоден член суспільства не може бути позбавлений можливості взяти участь в обговоренні можливих альтернатив, змісту розбіжностей і способів їх усунення.

Своєрідним Священним Граалем дослідницьких зусиль на предметній ниві демократії є спроби концептуалізації певного змістовного інваріанта демократії, який слугував би універсальним критеріальним демаркатором явищ демократичної та недемократичної етиології, а також дозволив би ранжувати (ієрархізувати) демократичну дійсність.

А втім, «чи існує щось спільне для всіх реальних історичних демократій, що дає змогу

використовувати загальне поняття «основа демократії». Такою основою може стати лише глибоке переконання в тому, що політика (а також органи державної влади, покликані здійснювати управлінський процес) є неможливою, якщо до участі в ній не залучається суспільство в цілому, яке шляхом політичної участі обирає для себе такі дві важливі речі, як: *загальний напрям суспільного розвитку; тих, хто здійснюватиме політичне управління*, тобто ту чи іншу політичну еліту, партію тощо. В цьому плані демократична ідея є вимогою участі в процесі управління всіх, на кого це управління (влада) поширюється» (Скрипнюк, 2006, с. 192-193).

Попри значну інтенсивність дослідницьких зусиль, скерованих на визначення змістовного інваріанта демократії, досягнення такої мети є малоімовірним з різних причин – насамперед із огляду на змістовну багатоманітність демократії та різнотлумачення з приводу питомого значення кожного зі змістовних елементів для функціонування системи демократії.

Крім того, існує ще два типи причин, які регулярно опиняються на периферії уваги. Перша причина стосується принципу розвитку, відповідно до якого з часом уявлення про значущість різних компонентів демократії зазнає змін, перегляду і реструктуризації. Така особливість і водночас закономірність еволюціонування уявлень про демократію призводить до того, що навіть у межах одного суспільства, взятого в різних історичних розрізах, тлумачення тих чи інших опцій демократії може коливатися в доволі широкому діапазоні смислів і значень.

Наприклад, популярна в часи грецької античності форма прямої демократії була тісно пов'язана й значною мірою обумовлена полісною організацією суспільної життєдіяльності: громадяни полісу, збираючись на центральній площі полісу чи в амфітеатрі (розрахованому, між іншим, на кількість громадян полісу), мали фізичну можливість реалізувати потенціал прямої демократії. Натомість в умовах сучасної Греції чи навіть її окремих міст застосувати принцип і механізм прямої демократії практично неможливо, тому не варто дивуватися, що цінність і значення демократії такого типу в наш істотно девальвувалося з огляду на її відірваність від буттєвих реалій.

Проблематичність досягнення мети визначення змістовного інваріанту демократії

обумовлена не лише причиною, пов'язаною з принципом розвитку: існує ще одна вага причина – як зазначав Жак Нансі, кожна соціокультурна ойкумена генерує власну, лише їй притаманну модальність та ієрархію смислів і значень (Woznicki K., Nancy J. L., 2009, с. 132). Якщо причину історичної динаміки й принципу розвитку можна коректно відрекомендувати вертикальним диференціалом уявлень про демократію, то причина соціокультурної специфіки постає втіленням конкретно-історичної статистики і горизонтального диференціала уявлень про демократію.

Слід визнати, що істотним недоліком сучасного академічного дискурсу є якраз низька залученість соціокультурних семантичних диференціалів для потреб інтерпретативних моделей. І це попри консенсусну згоду з приводу а) **світоглядної підпорядкованості** соціокультурним реаліям суспільних практик і їх теоретико-концептуального забезпечення; б) **навантаженості способів і стилів мислення соціокультурними «pro et contra»**, їх зумовленості й детермінованості соціокультурними тенденціями, пріоритетами і преференціями; в) вердикту, відповідно до якого **уявлення про реальність є значною мірою соціокультурним конструктом** – причому, це стосується будь-якої реальності, а реальність предметної сфери демократії не є винятком із цього загального правила.

Концептуальний наголос, відповідно до якого демократія для потреб ефективного інструментального застосування має бути вкоріненою в політичну культуру суспільства, є загальним місцем абсолютної більшості дослідницьких проєктів. Окремі дослідники застосовують ширше критеріальне поле, наполягаючи, що для функціональної дієвості демократія має бути невід'ємною складовою, атрибутом і навіть імперативом культури світоглядної, бо лише в такому разі вона забезпечує автоматизм дії демократичних норм і процедур на рівні повсякденної спонтанності, латентності, автоматизмів і стереотипів. У даному разі йдеться не про юридичний, а про універсальний формат культури (чи, принаймні, про його соціокультурну версію), про підсвідомий і рутинізований рівень норм і процедур, про їх генотипну вкоріненість в автоматизмах світосприйняття і специфіку

реагування на смислові, аксіологічні та деонтологічні особливості сприйнятого.

Згідно з влучним зауваженням О. Михайлюка, «як не буває людини «взагалі», так не буває і культури «взагалі». Існують різні конкретні культури (типи, різновиди, форми культури, субкультури), що були реалізовані в історії людства. З усього розмаїття визначень поняття «культура» варто акцентувати увагу на розумінні культури як сукупності інформації, якою володіють її носії, та зразків поведінки, що використовуються в її межах. Культура описує когнітивно схоплену й організовану в символічні порядки повсякденність, що мислиться як ментальна координатна вісь і одночасно як її емпірична, практична реалізація в житті» (Михайлюк, 2016, с. 10).

Важлива особливість феномену повсякденності пов'язана з тим, що йдеться, висловлюючись терміном Жоржа Батая, про сферу «*безперечно видимого*, проте *парадоксально непомітного*» (Батай, 2021). Таку непомітність (точніше, розфокусованість уваги) забезпечує рутинізований статус повсякденності: оскільки індивід фізично й ментально неспроможний максимально виразно сприймати весь масив своєї життєдіяльності, то він віддає перевагу феноменам і процесам, які мають **сакралізований** статус; це стає можливим унаслідок сприйняття *рутинізованої* частини дійсності за залишковим принципом.

Така стратегема світосприйняття є зручною, проте сумнівною з точки зору як коректності, так і функціональної ефективності, адже саме «повсякденність будь-якої історичної епохи є виявом базових цінностей суспільства. У повсякденності люди діють відповідно до історично сформованого змісту культури, повсякденність постає як «культурне несвідоме» у найширшому діапазоні соціокультурних практик. До сфери «культурного несвідомого» входять «звичай», «вдачі», «конвенції», «традиції»» (Михайлюк, 2016, с. 11). Попри свою в більшості випадків неформалізованість і неінституційованість, ця сфера є надзвичайно істотною з огляду на визначальність своїх регламентних норм і рекомендацій на рівні повсякденної життєдіяльності як окремих індивідів, так і соціальних груп і суспільства в цілому.

До сфери повсякденності як культурного несвідомого належать не лише зазначені вище

звичаї, традиції та неформалізовані конвенції, а й практично вся знаково-символічна сфера суспільної життєдіяльності – зокрема, те, що П'єр Бурдьє позначав терміном «символічний капітал», а також той буттєвий обсяг, який окреслюється парадигмою символічного інтеракціонізму. В цьому контексті важко не погодитися з концептуальним акцентом, відповідно до якого «події й процеси як зовнішнього, так і внутрішнього світу, переломлюючись крізь систему індивідуальних відносин, утворюють змістовно-сміслову поле суб'єктивної реальності, той образно-символічний простір, крізь який і осмислюється буття. Підхід соціального конструктивізму орієнтований на вивчення повсякденної реальності в її осмисленні членами суспільства. Він прагне виявити внутрішні механізми повсякденної усвідомленої або неусвідомленої поведінки людей» (Михайлюк, 2016, с. 11).

Варто зазначити, що ідея актуальності (те, що англійською позиціонується терміном «just-in-time») апіорі проблемна, а в багатьох випадках навіть тупикова, якщо взяти до уваги некогерентність, а почасти й несумісність потреб і пріоритетів різних дослідницьких середовищ та соціокультурних ойкумен. Між іншим, «підкресливши соціальну природу наукової думки, Людвік Флек аргументовано довів, що **кожна наукова концепція і теорія істотно зумовлені (а інколи й детерміновані в найдрібніших деталях) соціокультурною контекстуальністю**. Людвік Флек також обґрунтував ідею мисленневих колективів як «особливого носія» наукової думки. На протигагу усталеному уявленню про те, що факти відкривають шляхом належного спостереження за природною реальністю, він аргументовано довів, що факти не стільки *відкриваються*, скільки *«навіюються»* домінуючою соціальною конструкцією»: суспільство канонізує в статусі факту ту емпіричну опцію, яку волонтаристськи забажає» (Слюсаренко, 2022, с. 546).

Значення соціокультурних детермінант простежується навіть на рівні корекції генетичного функціоналу. Це й аспект виразно проілюстрував Річард Докінз у книзі «Розширений фенотип: довга рука гена», в якій позначив терміном «розширений фенотип» особливості й закономірності функціонування генів у соціокультурному середовищі (Dawkins, 2016). На багатьох

прикладках автор виразно ілюструє концептуальний наголос, відповідно до якого генетичні фактори застосовують адаптивні механізми з метою максимальної адаптації до вимог, регламентацій, нормативістики й табу соціокультурної сфери.

Щоправда, *генетичні фактори* здійснюють *системний вплив*, натомість *фактори життєдіяльного середовища* (соціокультурні, виховні та освітні) є *несистемними*. Втім, це зовсім не означає, що несистемний вплив соціокультурного середовища є неістотним: навпаки – він дуже важливий і в багатьох випадках визначальний, оскільки закарбовує свої рекомендації і вимоги на рівні спонтанних автоматизмів життєдіяльності, які автоматично реалізуються на рівні повсякденних практик.

Пізнавальний потенціал соціокультурного підходу тісно пов'язаний із відтворенням світоглядних пріоритетів за історично заданими лекалами, автоматизмами, ментальними схемами, стандартами і стереотипами. Соціокультурний підхід є дієвим пізнавальним та інтерпретативним засобом, якому притаманно те, що Кліффорд Гірц позначав термінологічним відповідником «насичений опис» – тобто комплексний характер, всебічність, значущий (у вигляді соціокультурного коду) контекст і його інтерпретація в межах певної аргументаційної призми.

Соціокультурний фактор має важливе, а інколи й вирішальне значення для побудови смислової і значеннєвої ієрархії демократіє: саме він є семантичним диференціалом і демаркатором фундаментальної філософської категорії «міра», динаміка якої визначає світоглядний рельєф індивіда і суспільства. Тут виникають аналогії з афоризмом про те, що наші недоліки є продовженням наших переваг; це означає, що недолік – це перевага, яка перевищила свою міру. Фундаментальна проблема полягає в тому, що не існує універсального уявлення про критерії та одиниці виміру міри; натомість кожне соціокультурне середовище формує власні канони й нормативістику міри. А оскільки уявленням про демократію притаманна істотна соціокультурна навантаженість, то, відповідно, канони й нормативи демократії різних соціокультурних середовищ можуть істотно відрізнятись.

Ця особливість містить ще одне проблемне відгалуження: якщо розуміння демократії

об'єктивно, закономірно й навіть неухильно коливається в широкому діапазоні змістовних, критеріальних, нормативних, аксіологічних та інших значень залежно від соціокультурної специфіки конкретного соціального середовища, то виникають сумніви щодо доцільності концептуалізації універсального смислового й значеннєвого інваріанта демократії, оскільки він автоматично набуває курйозного статусу, постаючи чимось на кшталт «середньої температури по палаті», яка цілком може не віддзеркалювати фактичних температурних реалій жодного з пацієнтів, а тому й не може вважатися коректним фактором як діагностики, так і лікування хвороби.

Закономірно виникає запитання: чим є **демократія взагалі (в принципі, як канон)** та уявлення про неї зокрема (в умовах тих чи інших соціокультурних та конкретно-історичних реалій)? Хоча такі уявлення є чимось на кшталт того, що англійською має назву *cover version* універсального розуміння демократії – демократії взагалі, демократії як такої, демократії в принципі, проте це зовсім не означає, нібито кавер-версія є другорядною, неістотною і загалом такою, яку можна ігнорувати: насправді соціокультурний і конкретно-історичний диференціал розуміння демократії є даністю, з якою неможливо не рахуватися. Точніше, не рахуватися з нею в принципі можна, однак це автоматично призведе до істотної збитків розуміння специфіки тлумачення абсолютної більшості «pro et contra» демократії, притаманної конкретно-історичному соціокультурному середовищу.

Значення й істотна функціонально-інструментальна перевага соціокультурних смислів полягає в тому, що вони володіють надсуб'єктивним статусом. На відміну від академічної концептуалістики, яка народжується на рівні індивідуальних ідей, які лише згодом набувають надіндивідуального впливу внаслідок їх популяризації (іншими словами, в принципі академічна концептуалістика може взагалі ніколи не вийти на надіндивідуальний рівень – зокрема, в разі відсутності належних передумов), соціокультурні смисли володіють надсуб'єктивним статусом апіорі, від самого зародження, бо ці смисли санкціоновані масовою свідомістю конкретно-історичного суспільства (принаймні, істотною складовою цієї

свідомості). Це означає, що соціокультурні смисли володіють тією статусною респектабельністю, яку не варто ігнорувати – звичайно, якщо є бажання адекватно віддзеркалювати суспільні реалії на рівні думки й мислення, а також формалізувати цю думку й мислення засобом коректних причинно-наслідкових зв'язків.

Важливою функціонально-інструментальною перевагою соціокультурної системи є її функціонування на принципах автономії і самоорганізації – тобто система цього типу функціонально самодостатня та інерційна: їй байдуже, які теоретико-концептуальні моделі і як (в який спосіб) витлумачують її – вона продовжує жити власним життям, латентно нав'язуючи масовій свідомості свою версію смислів і значень щодо будь-яких аспектів і тенденцій. Зрозуміло, що в змістовні параметри «будь-яких аспектів і тенденцій» повною мірою вписується й феномен демократії і уявлення про всю багатоманітність її ознак і функціональних опцій.

У фаховому середовищі зберігаються різнотлумачення як щодо переліку змістовно-функціональних складових соціокультурної системи, так і з приводу ієрархії їхньої значущості. Проте перелік ключових елементів соціокультурної системи сумніву не підлягає – йдеться, зокрема, про: 1) знаково-символічну сферу; 2) традиції, тяглість, спадкоємність; 3) сферу повсякденної спонтанності (стереотипи, автоматизми сприйняття дійсності, альтернатив і віртуальності); 4) редуковану й рутинізовану версію інтелектуальної історії (Р. Шартъє); 5) ціннісну ієрархію; 6) латентну світоглядну нормативістику, канони й табу; 7) ментальність.

Показовою є ситуація з ментальними структурами свідомості, які «мають велику інерційність, стають стійкими елементами свідомості різних поколінь. У періоди різких історичних змін відбуваються й прискорені трансформації менталітету, психологія мас набуває нових, часто несподіваних рис. Певно, занадто спрощено було б виводити з ментальності всі соціально значущі поведінкові акти. Втім, це неозначає, що від цієї категорії взагалі потрібно відмовитися. Важливо враховувати мозаїчність і багатокомпонентність масової свідомості перехідної епохи» (Михайлюк, 2016, с. 12).

Висновки. Багатоманітність предметної сфери явищ демократичної етіології призвела до того, що сучасні уявлення про демократію

утворюють симбіотичну єдність змістовних інтегралів та диференціалів: інтеграли віддзеркалюють загальне, універсальне й конвенційно погоджене в розумінні демократії; натомість диференціали постають утіленням особливого, специфічного, притаманного окремим ареалом суспільної свідомості.

Гіпотетично можна абстрагуватися від диференціалів уявлень про демократію, забезпечивши в такий спосіб досягнення мети змістовної єдності розуміння демократії. Однак на практиці така мета практично недосяжна, а крім того вона ще й сумнівна з міркувань прагматизму:

по-перше, значну частину змістовних диференціалів утворюють концептуальні альтернативи демократії, які володіють приблизно однаковим рівнем аргументаційної переконливості, тому легітимація статусу однієї з альтернатив автоматично означатиме неканонічний і апокрифічний статус іншої альтернативи, а це призведе до неухильних запитань, на які практично неможливо сформулювати переконливі відповіді;

по-друге, іншу частину змістовних диференціалів демократії утворює силове поле смислових ієрархій кожної історичної епохи і соціокультурного середовища – це надзвичайно респектабельний фактор суспільного буття й свідомості, ігнорування якого вкрай ризиковане й навіть небезпечне за критерієм неадекватного сприйняття дійсності та його практичних

наслідків у різних сферах – зокрема, в науково-дослідній.

Необхідність урахування специфіки соціокультурного середовища пояснюється тим, що йдеться, висловлюючись термінологічним конструктом Ален Бадью, про «контекст значущої реальності», який створює власні смислові й критеріальні ієрархії за найрізноманітнішим – аксіологічним, етичним, деонтологічним, естетичним, ригористичним тощо – профілем. У багатьох випадках шкала значущості таких ієрархій настільки відрізняється за своїм елементним складом, що доводиться констатувати його несумісність.

Ці виклики соціокультурної несумісності призводять до того, що універсальний і трансісторичний еквівалент (золотий стандарт) у таких соціально й екзистенційно чутливих аспектах, як демократія, справедливість, етика і т. п. виявляється практично недосяжною метою з огляду на істотну соціокультурну навантаженість зазначених предметних сфер. Як наслідок – доводиться констатувати неусталеність критеріальної шкали та несумісності канонів і нормативів, які гіпотетично можна концептуально уніфікувати й примусово нав'язати, проте це не матиме нічого спільного з демократичними процедурами, а крім того на рівні спонтанної стереотипності та функціональних автоматизмів повсякденності такі канони й нормативи залишатимуться недоречним і маргінальним баластом.

Список використаних джерел:

1. Батай, Ж. (2021). Історія ока. Львів : Видавництво Анетти Антоненко. 72 с.
2. Михайлюк, О. (2016). Соціокультурний підхід як методологія історичного дослідження. *Ukrainian Peasant*, (16). С. 9–14. Retrieved from <https://ukr-selianyn-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1014>.
3. Скрипнюк, О. В. (2006). Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). К. : Логос. 368 с.
4. Слюсаренко, О. (2022). Когерентність науки та освіти в діапазоні від інструментального потенціалу до проблемних факторів функціонування. *Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference*. Vancouver, Canada. P. 544–550. URL: <https://isg-konf.com/modern-problems-in-science-two>. Available at: DOI: 10.46299/ISG.2022.1.19.
5. Dawkins, R. (2016). *The Extended Phenotype : The Long Reach of the Gene*. Oxford University Press. 440 p.
6. Gutmann, A., Thompson, D. F. (1998). *Democracy and Disagreement*. Harvard University Press. 432 p.
7. Woznicki, K., Nancy, J. L. (2009). *Wer hat Angst vor Gemeinschaft?: Ein Dialog mit Jean-Luc Nancy*. Berlin: Diamondpaper. 222 с.

References:

1. Bataj, ZH. (2021). *Istoriya oka [History of the eye]*. L'viv : Vydavnytstvo Anetty Antonenko. 72 s. [in Ukrainian].
2. Mykhaulyuk, O. (2016). *Sotsiokul'turnyy pidkhid yak metodolohiya istorychnoho doslidzhennya [Sociocultural approach as a methodology of historical research]*. *Ukrainian Peasant*, (16). С. 9–14. Retrieved from <https://ukr-selianyn-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1014>. [in Ukrainian].

3. Skrypnyuk, O. V. (2006). *Demokratiya: Ukrayina i svitovyy vymir (kontseptsii, modeli ta suspil'na praktyka)* [Democracy: Ukraine and the global dimension (concepts, models and social practice)]. K. : Lohos. 368 s. [in Ukrainian].
4. Slyusarenko, O. (2022). Koherentnist' nauky ta osvity v diapazoni vid instrumental'noho potentsialu do problemnykh faktoriv funktsionuvannya [Coherence of science and education in the range from instrumental potential to problematic factors of functioning]. *Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference*. Vancouver, Canada. P. 544–550. URL: <https://isg-konf.com/modern-problems-in-science-two>. Available at: DOI: 10.46299/ISG.2022.1.19. [in Ukrainian].
5. Dawkins, R. (2016). *The Extended Phenotype : The Long Reach of the Gene*. Oxford University Press. 440 p.
6. Gutmann, A. & Thompson, D. F. (1998). *Democracy and Disagreement*. Harvard University Press. 432 p.
7. Woznicki, K. & Nancy J. L. (2009). *Wer hat Angst vor Gemeinschaft?: Ein Dialog mit Jean-Luc Nancy*. Berlin: Diamondpaper. 222 c.